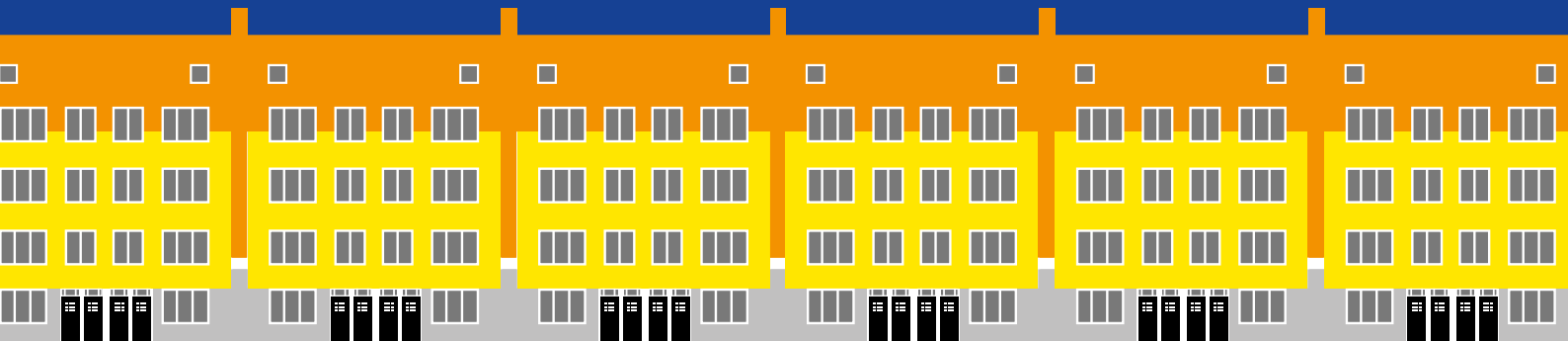

INDISCHE BUURT
AMSTERDAM

Het plein als kantelpunt

Makassarplein, Huiskamer van de buurt

Het plein als kantelpunt

Makassarplein, Huiskamer van de buurt

Inhoud

Inleiding	3
Leeswijzer	4
De Buurt	7
Het Makassarplein	17
Buurthuis Archipel	29
Tips en succesfactoren	39

Inleiding

Het Makassarplein in de Indische Buurt is een van de aantrekkelijkste buurtpleinen van Amsterdam geworden. Er zijn uitdagende speeltoestellen, hoogwaardige sportveldjes, picknicktafels, een buurtmoestuin, een fontein waar je doorheen kan wandelen en een prachtig buurthuis. Minder zichtbaar, maar net zo opmerkelijk is de manier waarop de herinrichting van dit plein heeft bijgedragen aan de leefbaarheid van de buurt. Bewoners zijn er bij betrokken van ontwerp tot en met de uitvoering. Sociale projecten op het plein zorgen voor dynamiek in de hele buurt. Met als resultaat dat het Makassarplein nu een zeer gewaardeerde ontmoetingsplek is, een Huiskamer van de buurt.

Vijf jaar geleden klaagden bewoners nog steen en been over hetzelfde plein; ze vonden het er niet veilig. En onaantrekkelijk; ouders zagen hun kinderen liever ergens anders spelen. In onderzoeken naar leefbaarheid en veiligheid kreeg de Makassarpleinbuurt een bedroevend laag cijfer van de bewoners. De buurt verkeerde in een negatieve spiraal: woningen met achterstallig onderhoud, huishoudens met een laag inkomen, eenzaamheid, armoede in gezinnen, werkloosheid en jongeren die op school de boot misten. Het plein was de rotte appel in een mand waar sociale problemen zich opstapelden. Met drugsoverlast en rondhangende jongeren als topje van de ijsberg.

Ondanks de economische tegenwind van de afgelopen jaren en een bezuinigende overheid, is er in relatief korte tijd veel verbeterd in de Makassarpleinbuurt. Dankzij een integrale aanpak

van de wijkvernieuwing konden complexe problemen op meerdere fronten tegelijk aangepakt worden; sociaal en fysiek. Met de transformatie van het Makassarplein als vliegwiel voor het verbeteren van de leefbaarheid in de omringende buurt. De kracht van dit succes schuilt in de samenwerking tussen stadsdeel Oost, de woningcorporaties en de bewoners.

In deze publicatie vertellen bewoners uit de buurt en medewerkers van het stadsdeel en de woningcorporaties over deze aanpak. Over hun eigen bijdrage, over de samenwerking met de andere partners, de afspraken die ze maakten en de dilemma's die ze tegenkwamen. En over de resultaten.

Leeswijzer

De Makassarpleinbuurt is een deel van de Indische Buurt in Amsterdam. Een buurt met sociale problemen en maatschappelijke achterstand. Het Makassarplein was tot voor kort de achilleshiel, de plek waar de problemen zich opstapelden. De afgelopen jaren is er op grote schaal gerenoveerd in de Makassarpleinbuurt. Daarbij is de vernieuwing van het plein gebruikt als vliegwiel om de sociale problematiek in de hele buurt aan te pakken. Door deze werkzaamheden is de buurt flink opgeknapt en is het plein nu een sociaal knooppunt voor buurtbewoners.

Dit boekje is opgebouwd uit drie delen: de buurt, het plein en buurthuis Archipel.

Hoofdstuk 1 beschrijft de brede context van de wijkvernieuwing in de Makassarpleinbuurt. Met aandacht voor de rol van de stad en het stedelijk beleid, de visie en aanpak van het stadsdeel Oost en het convenant Samen Indische Buurt. Dit convenant was het startpunt voor de samenwerking tussen de woningcorporaties en stadsdeel Oost. En fungeerde als ijkpunt voor de renovatieplannen.

Thema's:

- Wie wonen er en wat kenmerkt deze multiculturele buurt?
- Met burgerinitiatief en wijkvernieuwing de buurt weer in de lift.
- Wijkvernieuwing: integraal, gelijktijdig en op meerdere terreinen.
- Bottom-up en creatieve oplossingen ter plekke verbinden met de planning.
- Samenwerking stadsdeel en woningcorporaties: urgentie voelen en visie delen.

Hoofdstuk 2 gaat over de herinrichting van het Makassarplein. Renovatie van de buurt is de opmaat voor deze nieuwe ingreep. De bewoners stonden aan de wieg van deze metamorfose. Hun klachten

waren de reden om in actie te komen. Ze zijn ook nauw betrokken bij het ontwerp en hebben actief bijgedragen aan de verbeteringen van het plein. Deze groeiende coalitie van bewoners, stadsdeel en woningcorporaties was het startpunt voor een reeks sociale projecten op het plein. Die hebben bijgedragen aan het terugwinnen van het plein als Huiskamer van de buurt.

Thema's:

- Bewoners aan zet: klachten als startpunt voor het gezamenlijk zoeken naar oplossingen.
- Onderzoek: eye-opener voor verbeteringen en handreikingen voor meer draagvlak in de buurt.
- Participatie van een breed publiek: veel diversiteit in deelnemers en werkvormen.
- Het buurtplein: schakel voor ontmoeting en bindmiddel voor de buurt.
- De buurtmoestuin: sociaal experiment voor gezamenlijk gebruik.
- Buurtwinkels nieuwe stijl: hun sociale betekenis voor de buurt als maatstaf voor verhuur.
- Is een coffeeshop te verleiden om te verhuizen?

Hoofdstuk 3 vertelt over de gedaanteverwisseling van het buurthuis op het Makassarplein. Het gebouw is onder handen genomen, met veel glas en meer ruimte moet buurthuis Archipel een open en toegankelijke ontmoetingsplek worden waar alle buurtbewoners zich thuis voelen. De organisatie van het buurthuis is in handen van een kernteam van bewoners. Net als bij het buurtplein is ook hier het streven om bewoners meer zeggenschap te geven over de voorzieningen in hun buurt.

Thema's:

- Buurthuis met een open karakter: vóór de buurt en vàn de buurt.
- Buurtbesteden: een eerste stap naar eigenaarschap van de buurt.
- Het kernteam: lijnen uitzetten, vrijwilligers aansturen en knopen doorhakken.
- Sociaal ondernemerschap: Latte Macchiato èn betaalbare koffie?!
- Vrijwilligerswerk betaald en met passie: zzp'ers en professionals in een dubbelrol.

De buurt

Het fundament onder de wijkvernieuwing van de Indische Buurt in Amsterdam is een omvangrijk renovatieprogramma. De afspraken die hierover zijn gemaakt, staan in het covenant Samen Indische Buurt van 2007. Dit is de basis voor de samenwerking tussen stadsdeel Oost en de woningcorporaties Ymere, Eigen Haard en de Alliantie. Zij onderkennen dat de Makassarpleinbuurt een buurt is met veel achterstallig onderhoud en grote sociale problemen. Ze spreken af de samenwerking te intensiveren en hun aanpak te verbreden. De bewoners spelen een belangrijke rol bij de plannen om hun buurt te verbeteren.

Rob van Veelen, gebiedsmakelaar van stadsdeel Oost in de Indische Buurt, is de ideale gids voor een eerste kennismaking met de wijk. Straatambtenaar noemt hij zich, om te benadrukken dat hij nauw in contact wil staan met bewoners die actief zijn in hun buurt. Van Veelen kent de wijk dan ook als zijn broekzak. 'Stel je hangt met een helikopter boven de Indische Buurt dan zie je dit', wijst de gebiedsmakelaar naar de achterzijde van een envelop, waarop hij een groot kruis tekent:

'De verticale lijn is de Molukkenstraat, haaks daarop loopt de Insulindeweg. Die twee hoofdwegen delen de Indische Buurt in vieren. De bouw ervan ging begin vorige eeuw van start. Momenteel telt deze buurt ongeveer 22.000 inwoners.' De Indische Buurt kent een traditie van nieuwkomers: in de vijftiger jaren kwamen er gastarbeiders uit Zuid Europa, in de 60-er jaren uit Turkije en Marokko, na de onafhankelijkheid van hun land in 1975 volgden Surinamers. Recenter zijn dat Oost-Europeanen en migranten uit alle windstreken. 'Heel divers en internationaal', aldus Rob van Veelen. Het waren vooral arme mensen met grote gezinnen die hier op goedkope huurwoningen afkwamen. Ze kwamen in huizen terecht die verouderd waren. De sociale woningbouw was oud en verkeerde in slechte conditie. In de 80-er jaren is er in de Indische Buurt veel gesloopt en opnieuw gebouwd. Rob van Veelen wijst naar een rij woningen uit die tijd: 'Dat noemen ze functionele sociale woningbouw. Van ver af is te zien dat er in die tijd geen cent te veel aan is uitgegeven, zo treurig.'

Samen Indische Buurt

Het was iedereen duidelijk dat er iets moest gebeuren. 'We stonden voor een grote fysieke opgave', zo omschrijft Imke Veltmeijer, gebiedsontwikkelaar bij Eigen Haard, de situatie waarin de Indische Buurt zich bevond. 'Maar voor ons was het allerminst een uitgemaakte zaak wat het moest worden: slopen en nieuwbouw, of toch renovatie? We vroegen ons aanvankelijk ernstig af waarom we zouden renoveren: de conditie van de huizen was slecht, de leefbaarheid beneden peil en de buurt kampte met veel sociale problemen.' In een eerder stadium had de Alliantie gekozen voor behoud en herstel van de karakteristieke architectuur van begin 1900 en een klein deel nieuwbouw. Hillechien Meijer, gebiedsontwikkelaar bij de Alliantie: 'We wilden in de Indische Buurt iets doen aan het tamelijk eenzijdige aanbod van sociale woningbouw voor de lagere inkomens. Naast kwaliteitsverbetering wilden we voor diverse doelgroepen in de huur- en de koopsector meer variatie in het woningaanbod bieden. Onze huidige huurders wilden we perspectief bieden in de buurt, door grotere woningen te maken

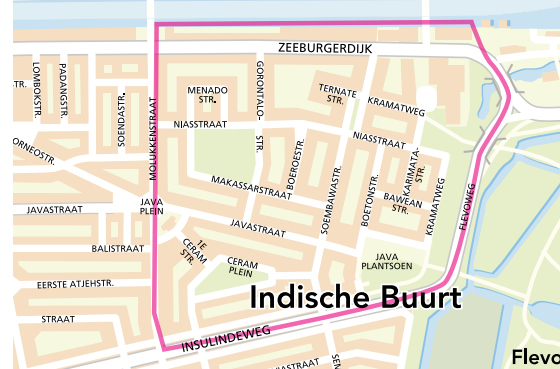
en woningen samen te voegen. En ook mogelijkheden bieden voor instroom van hogere inkomens. In een later stadium kwam daar een nieuwe doelgroep bij, namelijk de middeninkomens (inkomen tussen de € 34.000 en € 45.000 per jaar). Door nieuwe Europese regelgeving had deze inkomensgroep geen recht meer op een sociale huurwoning, waardoor deze doelgroep aangewezen is op een marktsector met weinig aanbod. Dit speelde voor het eerst in de tijd dat ons project aan de Gorontalostraat werd gerealiseerd. We hebben daarom voor deze doelgroep een aantal woningen met een huur rond € 800 / € 900 in het project bestemd. Renovatie bood de mogelijkheid om iets te doen voor mensen die een ruimere woning zoeken en daar ook meer voor willen betalen.'

Van een gedeelde visie op de problemen in de Indische Buurt was toen nog geen sprake. Keerpunt was het convenant Samen Indische Buurt van 2007, met daarin afspraken over een gezamenlijke aanpak tussen het stadsdeel en de drie corporaties met woningen in de Indische Buurt. Eigen Haard had daar circa 4000 woningen, de

Alliantie 3500 woningen en Ymere zo'n 2000 woningen. De plannen werden voortaan gezamenlijk besproken. Het overleg tussen de woningcorporaties en stadsdeel Oost begon steeds meer vorm te krijgen en de partners groeiden naar elkaar toe.

Gezamenlijk traject

In 2012 kwam de ontwikkeling van het Makassarplein in een nieuwe fase terecht. In dat jaar ging het Uitvoeringsprogramma Makassarpleinbuurt van start. Er was extra geld beschikbaar om de aandacht te verbreden naar sociale projecten en de aanpak van veiligheid op straat. De samenwerking werd ook intensiever. Een belangrijke drijfveer was het gedeelde gevoel van urgentie en het besef dat hier echt iets moest gebeuren. Dit concluderen Imke Veltmeijer en Hillechien Meijer, de gebiedsontwikkelaars van beide corporaties, als ze terugblikken op die periode. In hun verhalen komt naar voren dat de samenwerking vooral een organisch proces is geweest. Het stadsdeel, de corporaties en de bewoners hebben op een gelijkwaardige manier bijgedragen aan een gezamenlijke visie. Het was niet één partij die aan de knoppen zat of de

Oasis Games

De Oasis Games zorgden in het voorjaar van 2011 vier weekenden lang voor veel spektakel op het plein. Het evenement is veel mensen bijgebleven, blijkt uit de reacties. Met dit uit Brazilië geadopteerde spel werden bewoners van de Makassar-pleinbuurt uitgedaagd om op een creatieve manier te dromen over hun ideale buurt. Jong en oud, vrijwilligers en professionals werden aan het werk gezet met schilderkwasten, timmergereedschap en muziekinstrumenten. De verbeelding moest zijn werk doen: er waren muziektredens, in de buurt hingen schilderijen, deuren werden beschilderd en er werden maquettes van het gedroomde plein gebouwd. Achterliggende filosofie hiervan is dat deelnemers het denken in termen van wij en zij doorbreken als ze gezamenlijk een werkstuk maken en elkaar inspireren met plannen en ideeën.

regie voerde. De rol van trekker werd wisselend vervuld door het stadsdeel of door één van de corporaties. Het kwam ook voor dat bewoners het voortouw namen. Er was echt sprake van een team dat zich sterk maakte voor de buurt en er samen de schouders onder wilde zetten.

Hoogwaardige renovatie

Tijdens een wandeling langs gerenoveerde panden vertellen Martine Koehein, gebiedscoördinator Indische Buurt en junior projectmanager Irene Moes van stadsdeel Oost dat het kwaliteitsniveau van de renovaties uitzonderlijk hoog is. Ze wijzen op details die iets zeggen over de kwaliteit en de zorg waarmee het werk is uitgevoerd, zoals kozijnen van hout en niet het veel goedkopere aluminium of kunststof. En het vakmanschap dat af te lezen is van het metselwerk en de verflagen. Het geld voor zo'n hoog kwaliteitsniveau zou er nu niet meer komen, is hun vaste veronderstelling. Er zijn meer details die een argeloze passant ontgaan. Zoals uitsparingen in de stoep langs de gevels van zojuist gerenoveerde huizen. Een weliswaar klein, maar veelzeggend gebaar. 'Hier willen de toekomstige

bewoners een geveltuintje', leggen ze uit. In het convenant is vastgelegd dat na een renovatie het stadsdeel de buitenruimte onder handen neemt. Onder het motto 'huisje klaar, straatje klaar' worden bestrating, riolering, openbaar groen en verlichting aangepakt. Zo'n wens van een geveltuintje gaat dan in één moeite door.

Gemeenschapsleiders

Wie goed om zich heen kijkt ziet overal in de wijke geveltuintjes, stoepbankjes, zelf ingerichte speelpleintjes, postzegelparkjes en moestuintjes. Voor deze verfraaiingen van openbare ruimtes willen buurtbewoners samen zorg dragen. 'Het zijn activiteiten die heel erg passen bij de Indische Buurt', vindt Rob van Veelen: 'Hier zijn bewoners actief op de meest uiteenlopende gebieden: muziekfestivals, cateringcollectieven, gedeelde kinderopvang, debatavonden, energieopwekking, sporttoernooien, een buurtcamping, noem maar op.' Hij schat dat er in de Indische Buurt momenteel zo'n 250 burgerinitiatieven zijn. 'Bij het opstellen van de sociale kaart in 2008 stuitte ik in de hele Indische Buurt op twee gemeenschapsleiders; actieve bewoners die voor

verbindingen in een buurt zorgen. Deze twee beschikten over een groot netwerk om zich heen. Zeven jaar later telde ik in ditzelfde gebied wel honderd bewoners in een dergelijke sleutelpositie. Waar je eerder twee sterren aan het firmament had, is de hemel nu bezaaid met sterren.'

Lakmoesproef voor herstel

Gevraagd naar een verklaring voor die toename, komt Van Veelen op drie oorzaken. Zoals het groeiend aantal hoog opgeleide en talentvolle studenten van buitenlandse komaf in de wijk. En de nieuwe generatie ondernemende buurtbewoners, eveneens van buitenlandse komaf, die aan de weg timmert. Als derde factor noemt de gebiedsmakelaar de creatieve klasse die zich in de buurt nestelt. De veelbesproken gentrificatie. Voor de hele Indische Buurt schat hij het aandeel van deze creatieve klasse op circa 20 procent. In de Makassarpleinbuurt is dat percentage beduidend lager. Van Veelen: 'Hun komst verandert het straatbeeld in Oost en zorgt voor de hippe bedrijfjes, de trendy winkels, nieuwe eetgelegenheden en terrassen.' De Makassarpleinbuurt staat nog helemaal

aan het begin van die ontwikkeling. Wijzend op een rij leegstaande winkelpanden aan het Makassarplein: 'Als daar straks winkels of bedrijven in zitten, dan weet je dat het in de rest van de Makassarpleinbuurt ook beter gaat. Je zou dat de lakmoesproef voor deze buurt kunnen noemen.'

Ambitieuze beleidspakket

De problematiek in de Makassarpleinbuurt is complex. Dat bevestigen de rapporten, convenanten en het hoofdlijnakkoord. Een sprekend voorbeeld van die complexiteit is het Uitvoeringsplan Makassarpleinbuurt. De centrale stad stelt financiën en expertise beschikbaar. Het stadsdeel stemt deze stedelijke bijdragen vervolgens af op hun eigen aanpak. Het Uitvoeringsplan Makassarplein bevat maar liefst vijf thema's: sociale vernieuwing, leefbaarheid en veiligheid, de herinrichting van het Makassarplein en de openbare ruimte, alsmede wonen en woonoverlast. En als vijfde de buurteconomie; om preciezer te zijn de winkels en bedrijven rond het plein. Een heel breed en ambitieus pakket. En de lat ligt hoog, want de intentie is om

de problemen integraal aan te pakken: dicht bij huis, gebiedsgericht en in samenhang. Geen maatregelen van bovenaf, maar afstemmen op de vragen die in de buurt leven. Consequentie hiervan is dat er behalve met de stad, het eigen stadsdeel en de woningcorporaties, vooral ook met bewoners en andere partners in de buurt moet worden samengewerkt. Alleen, hoe doe je dat?

Balans tussen twee polen

Binnen de stadsdeelorganisatie vraagt een integrale aanpak enige laveerkunst. Om dit uit te leggen tekent programmamanager Marije Koudstaal op een schrijfblok een rij kolommen, daarop de namen van de vele afdelingen van het stadsdeel. Ondertussen vertelt ze over procedures die binnen een ambtelijke organisatie doorlopen moeten worden. En verantwoordelijkheden die daar een rol bij spelen. De kwestie is dat ambtelijke procedures vaak heel anders verlopen dan de processen die kenmerkend zijn voor de wijkaanpak. Koudstaal: 'Om die ambtelijke procedures en de processen in de wijk op elkaar aan te laten sluiten, hopte ik vaak van de ene naar de

2009

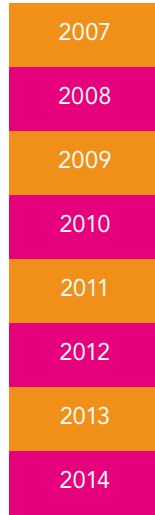
2010

2010 - 2014

2011

2007
 2008
 2009

Convenant Samen Indische Buurt gesloten tussen toenmalig stadsdeel Zeeburg en de woningcorporaties Ymere, Eigen Haard en de Alliantie.
 Het Rijk lanceert de wijkaanpak voor achterstandswijken.
 De Indische Buurt wordt een Vogelaarwijk.

2010

Hooflijnenakkoord Indische Buurt tussen het stadsdeel en de woningcorporaties.

2011

Onderzoek Makassarplein en Uitvoeringsprogramma Makassarpleinbuurt.

Papieren geheugen

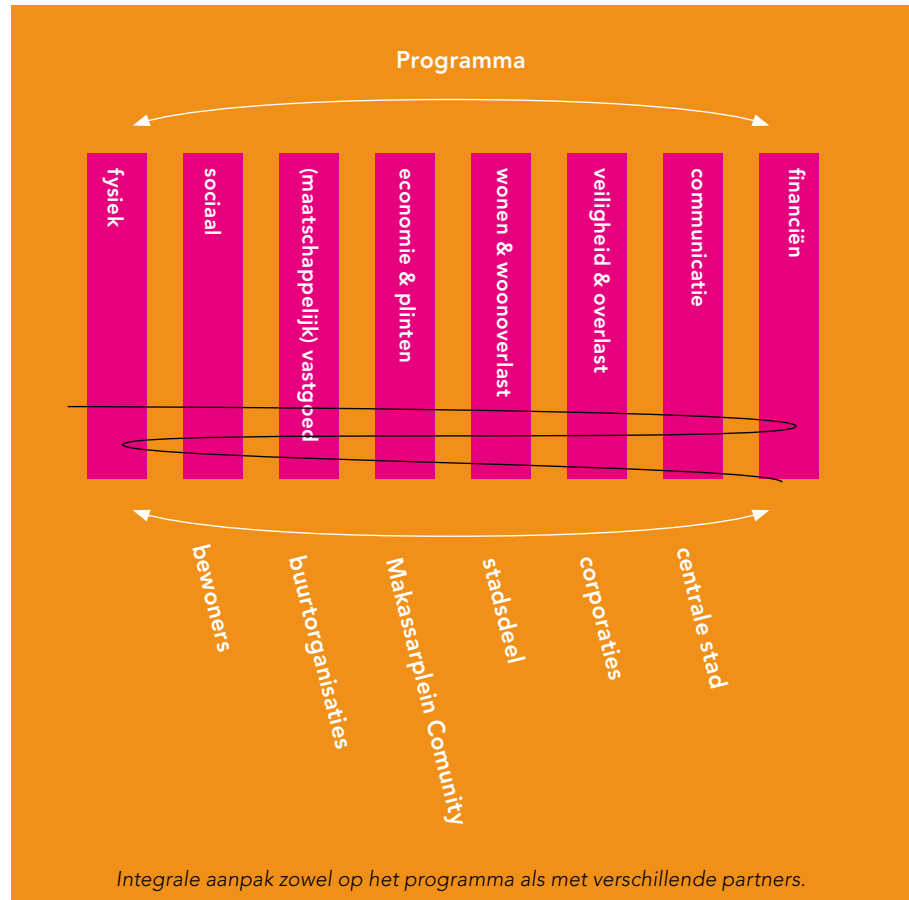
andere afdeling, ging ik in gesprek, legde ik situaties uit, sloot compromissen of bedacht alternatieven.' Ter illustratie meandert haar pen van de ene kolom naar de andere, als een vlinder die van de ene naar de andere bloem fladdert. Om beide benaderingen tot hun recht te laten komen, is een taakverdeling afgesproken met junior projectmanager Irene Moes: 'Mijn rol was om ondertussen de afspraken uit het Programma Makassarpleinbuurt te bewaken. Toe te zien dat we binnen

de beleidslijnen bleven en deadlines haalden die met de andere partners waren afgesproken.'

Kruisbestuiving en kansen pakken

Een overlegcircuit dat over heel uiteenlopende thema's spreekt met ambtenaren, corporatiemedewerkers en bewoners; voor een buitenstaander is dit een nachtmerrie. Marije Koudstaal en Irene Moes beweren het tegenovergestelde. Zo'n breed en divers gezelschap overlegpartners stimuleert

volgens hen juist om voortdurend over de schutting te kijken en krachten te bundelen. Verder heeft een goede timing bij het inhaken op kansen die zich voordeden, zeker bijgedragen aan het succes. Zo bracht een logeerbezoek van wethouder Freek Ossel van de gemeente Amsterdam de steun vanuit de stad in een stroomversnelling. En was er sprake van kruisbestuiving toen woningcorporatie de Alliantie besloot het buurthuis op het vernieuwde plein meer allure te geven. Irene Moes: 'Die hebben toen echt hun nek uitgestoken. Het pand was niet lang daarvoor ook al verbouwd. Maar de Alliantie geloofde in de potentie van het plein dat zojuist was heringericht.' Koudstaal in een terugblik: 'Het is een intensieve periode geweest, er is veel werk verzet en er gebeurde van alles tegelijk. Onderweg hebben we de nodige hobbels moeten overwinnen, maar het vertrouwen groeit als je elkaar steeds beter leert kennen.' Moes: 'Het gaat er ook om hoe je het werk organiseert, of je de planningen kent en weet wat er ter plekke speelt. Je moet de balans zien te vinden tussen een duidelijke structuur en de nodige speelruimte om creatieve oplossingen te vinden.'

Mellouki Cadat

Brieuc Yves Mellouki Cadat voelt zich als een vis in het water in de multiculturele Makassarpleinbuurt. Hij is een van de voortrekkers van de Makassarplein Community; een bruggenbouwer die mensen in beweging krijgt. En van nature een netwerker, blijkt tijdens een zomerse namiddag. Op een terras nabij het Makassarplein praat de café-eigenaar hem bij over een avond in zijn café met de nieuwe burens. En even later schiet een drietal jongeren van hooguit 18 jaar hem aan. 'Mag ik je voorstellen,

onze buurtdichter', introduceert Cadat de oudste van de drie. De twee anderen spelen in een bandje. Ze nodigen Cadat uit ook even langs te komen bij StreetsmArt, een ontmoetingsplek aan de overkant van de straat. Daar treffen jongeren, vrijwilligers en beroepskrachten elkaar voor creatieve en maatschappelijke activiteiten. Het is een van de vele broedplaatsen voor talent in de Indische Buurt, vertelt Cadat enthousiast.

Taken en verantwoordelijkheden

De Makassarplein Community (MPC) is een belangrijke speler geweest in de aanpak van de Makassarpleinbuurt. Dat deze en andere communities zo goed gedijen in de Indische Buurt heeft volgens Cadat te maken met de activistische traditie van deze voormalige arbeidersbuurt: 'Communities maken deel uit van een nieuwe emancipatiebeweging van onderop.' Terugblikkend op de inspanningen van de MPC: 'Zonder die inbreng had het buurthuis, het plein en ook de buurt er anders uit gezien, daar ben ik van overtuigd.' Er is in brede kring veel waardering voor de MPC. Hun bijeenkomsten worden als levendig en inspirerend bestempeld. Toch waren er ondanks die verdiensten ook verschillen van inzicht. Over taken en verantwoordelijkheden van de organisatie bijvoorbeeld. Of de mate waarin tegemoet wordt gekomen aan eisen van de overheid.

Veerkracht van de community

De discussies hierover ziet Cadat als een nieuwe fase in de burgerparticipatie. 'Tot voor kort had je professionals in dienst van een welzijnsstichting en gold er een

cao. Nu bewoners steeds vaker taken in eigen beheer uitvoeren, vallen er vanzelfsprekendheden weg. Kwesties als taken, functies, professionaliteit en betalingen komen hierdoor in een ander daglicht te staan. Daar zijn nog geen regels voor vastgelegd, dus moeten er nieuwe afspraken over gemaakt worden. Transparantie is daarbij belangrijk, want het gaat om gemeenschapsgeld. Maar hoe doe je dat bij activiteiten die langere tijd duren, die veel kosten met zich meebrengen of waar een rechtspersoon voor nodig is? Vandaar dat er een Stichting MPC in het leven is geroepen. En kwam er een bestuur voor het nieuwe buurthuis.' Cadat ziet zo'n stichtingsbestuur echter als een vehikel voor een specifiek doel. Terwijl de MPC los daarvan weer kan opduiken op het moment dat een groep actieve bewoners in actie wil komen voor de buurt. 'Iedereen kan zich daar bij aansluiten, dat is de veerkracht en ook het grote voordeel van het open karakter van de community-gedachte.'

Onafgebroken oefening in diversiteit

De bijdrage van bewoners aan de wijkvernieuwing kent vaak een grillig verloop. Dat is volgens Cadat inherent aan de sociale processen die emanciperende migranten en participerende burgers doormaken. De participerende burger is weliswaar in opmars, maar, zo vraagt Cadat zich af, hoe duurzaam is dit als de overheid zich terugtrekt? En hoe sterk is de loyaliteit van zzp'ers als ze niet meer betaald krijgen voor hun bijdrage aan de buurt? Daar is geen eenduidig antwoord op te geven. Cadat trekt hierbij een vergelijking met de dubbele loyaliteit waar mensen met een gemengde etnische afkomst van jongs af aan mee moeten dealen. Hij spreekt uit eigen ervaring: 'Trap bij vragen over je loyaliteit nooit in de valkuil van het denken in termen van wij en zij. Want de meerwaarde zit nou juist in het vermogen om kwesties van twee kanten te bekijken. Onderken nu eens dat diversiteit hier iets toevoegt. Of ik dat nu wil of niet, maar het dagelijks leven is voor mij een voortdurende oefening in diversiteit. Niet alléén voor mezelf, maar voor heel veel mensen om mij heen. Het is een kracht die rijkelijk aanwezig is in

een multiculturele buurt. Dit is sociaal en cultureel kapitaal dat we zomaar kunnen aanboren en inzetten om de Makassarpleinbuurt vooruit te helpen.'

Het Makassarplein

De herinrichting van het Makassarplein heeft voor een kanteling gezorgd. Het is een echt buurtplein geworden. Bewoners stonden aan de wieg van het ontwerp, hun wensen golden als uitgangspunt voor de plannen. Ook bij de uitwerking en de uitvoering speelden zij een belangrijke rol. Sociale projecten op en rond het plein droegen er aan bij dat het plein een aantrekkelijke plek werd waar iets te beleven valt. De rotte appel in de mand die het ooit was, is nu een pronkstuk van de buurt.

De engel is er uit

'Mooi plekje he?', opent een man de conversatie terwijl hij plaats neemt op een bankje. Hij zal ouder dan zeventig zijn. En vertelt dat hij hier regelmatig een kijkje neemt. Het plein kent hij al sinds de tijd dat hij op de lagere school zat. 'Wij woonden hier twee straten verderop, met zes kinderen.' Terwijl hij een sigaret aansteekt, vertelt de bejaarde man hoe het plein er een jaar of twee geleden nog bij lag. 'Je had hier van die ploegjes met hangjongeren. Daar liep je als het even kon met een boog omheen.' Wijzend naar een rij leegstaande winkels verderop: 'Je had daar

coffeeshop The Stud. Toen die vertrok was de engel er uit. En kijk nou 's, het is hier nu een pretpark voor de kinderen.' Even later loopt de man met een boog om de fontein terwijl een tiener dwars door de omhoog spuitende waterstralen fietst.

Inzicht in de overlast

Er was technisch gezien weinig reden om het Makassarplein onder handen te nemen. Toch heerste er veel onvrede en meden bewoners het plein. Ze klaagden over hinderlijk rondhangende jongeren en klanten van de coffeeshop. Men had last van de hondenpoep, etensresten en injectienaalden op de grond. Ouders die hun kinderen wel op het plein lieten spelen, vonden het er onoverzichtelijk. De inrichting was ook verre van aantrekkelijk, vond men. Om beter zicht te krijgen op wat er te verbeteren viel, is in het najaar van 2011 in opdracht van het stadsdeel een onderzoek uitgevoerd door Bureau Wijkwiskunde. Dit onderzoeksbureau is gevestigd in de buurt en staat onder leiding van Feye van Olden, een actieve buurtbewoner. Er is met jong en oud gesproken om te achterhalen wat ze van het plein vonden. Met name is gevraagd

hoe het plein er volgens hen in de toekomst uit zou moeten zien. Ook zijn omwonenden opgezocht en zijn mensen benaderd die al een hele tijd niet meer op het plein kwamen. Om het aantal bezoekers van coffeeshop The Stud te tellen, hebben de onderzoekers zestien uur achtereen voor de deur gepost. Ze telden die dag 700 bezoekers. Deze telling bood onder meer inzicht in de verkeersdrukke die de klanten van de coffeeshop veroorzaakten. Het rapport bracht niet alleen de problemen gedetailleerd in kaart, maar leverde ook waardevolle informatie op over de wensen en verwachtingen die in de buurt leefden.

Variatie en creativiteit

Het pleinonderzoek was een onderdeel van een uitgebreider participatietraject van het stadsdeel. En diende als aanvulling op de standaard inspraakprocedure. Er is alles aan gedaan om de bewoners te bereiken voor een zo breed mogelijke afspiegeling van de buurt. Daarbij is dankbaar gebruik gemaakt van de uitkomsten van het onderzoek. Die bood inzicht in de doelgroepen op het plein, in de knelpunten die uiteenlopende gebruikers van het plein onder-

vonden, maar ook wat ze er bijvoorbeeld van weerhield om naar het plein te gaan. Op basis van al die informatie zijn netwerken in de buurt heel gericht benaderd. En bewoners opgezocht die doorgaans moeilijk bereikbaar zijn. Zo nodigde de Makassarplein Community vrouwen en moeders uit om onder schooltijd bijeen te komen voor overleg over het plein. En werd bij groepen met een beperkte beheersing van de Nederlandse taal gebruik gemaakt van visuele middelen. De voorkeur van leerlingen van basisscholen is gepeild met afbeeldingen van speeltoestellen. Jongeren werden uitgenodigd voor een gezamenlijke maaltijd; dit bood de ontwerpster van het plein de gelegenheid om met ze te overleggen. Op feestelijke bijeenkomsten van de woningcorporaties werd de totstandkoming van het pleinontwerp verlevendigd met kinderkunst en inspraakwandelingen. Dankzij deze creativiteit en variatie van werkvormen raakte een breed publiek betrokken bij de herinrichting van het plein.

Proces van onderop

Van de lange lijst met wensen en ideeën die dit traject opleverde, heeft het stadsdeel

het merendeel over kunnen nemen. Het is, zoals bestuurder van stadsdeel Oost Nevin Özütok aangaf, echt een proces van onderop geweest. Zij het soms met passen en meten en in een enkel geval een klein duwtje van boven. Nevin Özütok: 'Ik weet nog goed dat we in de laatste fase alles op alles hebben gezet voor de gewenste fontein. Die viel te duur uit. Als je nu ziet hoeveel plezier de kinderen daar van hebben, dan ben ik blij dat het ons toch is gelukt.'

Om recht te doen aan de samenhang van de problemen zoals bewoners die ervaren, zijn ze ook in hun samenhang aangepakt. De uitdaging van zo'n integrale aanpak betekende voor het Makassarplein dat men zowel fysiek als sociaal te werk ging. En de twee waar mogelijk op elkaar aan liet sluiten. Vandaar dat er nieuwe speeltoestellen kwamen, terwijl daar omheen ook woningen werden gerenoveerd. Dat de veiligheid op het plein werd aangepakt en tegelijkertijd de coffeeshop werd verplaatst. Er werd aandacht besteed aan de sociale problemen van de jongeren die rondhingen op het plein, maar er kwam ook betere verlichting. Het sociaal programma

leende zich uitstekend om sociaal en fysiek aan elkaar te koppelen. Het geld voor deze sociale projecten op het plein kwam weer beschikbaar dankzij de verkoop van maatschappelijk vastgoed.

Pleinambassadeurs en sportcoaches

Onder de naam sociaal plusprogramma is een waaier aan projecten en activiteiten in gang gezet. Dit plusprogramma richt zich op drie pleinen in stadsdeel Oost: Ambonplein, Makassarplein en Sumatraplantsoen. Het ging om drie thema's: Jongeren, Kwetsbare buurtbewoners en Activiteiten op de pleinen. En drie speerpunten: veiligheid en overlast van jongeren op het plein, eenzaamheid en stille armoede onder jongeren en ouderen, en als derde het schoon, heel en veilig houden van de openbare ruimte. Zo is het project Voel je thuis opgezet voor kwetsbare families waar alles draait om de meest basale zaken als het betalen van de huur, het dagelijks eten en kleding voor de kinderen. Omdat het interieur vaak een weerspiegeling is van deze armoede, is in dit project het opknappen van het huis aangegrepen om het leven van deze gezinnen een positieve draai te

geven. In een ander project zijn ouders en omwonenden van het plein opgeleid tot 'pleinambassadeurs'. Met als doel dat jong en oud zich onder hun hoede thuis kan voelen op het plein en meer rekening houdt met elkaar. Ook zijn moeders en vaders gecoacht om kinderen na schooltijd te begeleiden naar het plein, zodat zij daar kunnen spelen. En er is extra jongerenwerk ingezet op het plein. Die gaven jongeren coaching om sportactiviteiten te organiseren op het plein of in sportzalen in de buurt. Er zijn ook trainingen gegeven in het omgaan met vervelend gedrag en onderlinge botsingen tussen kinderen. Dit is een greep uit een lange lijst met activiteiten die zijn uitgevoerd in de periode 2012 tot 2014.

Openbaar groen als sociaal experiment

De buurtmoestuin, een weelderig stukje groen dat uitkijkt op buurthuis Archipel, is ook een onderdeel van het sociaal plusprogramma. Het idee hiervoor kwam van een groep bewoners die bij het stadsdeel aanklopte met het verzoek om te kunnen tuinieren in de openbare ruimte, bij

Larry Bath

‘Dit kan je wel een geslaagd voorbeeld van een integrale aanpak noemen’, merkt Larry Bath, directeur vastgoed bij woningcorporatie de Alliantie op na zijn opsomming van het werk dat de woningcorporaties en stadsdeel Oost samen verzet hebben in de Makassarpleinbuurt. ‘We hebben hier onze schouders onder een project gezet dat veel breder was dan we gewend waren. Het ging over wonen, maar ook over voorzieningen, werk en buurteconomie, over jongerenproblematiek, openbare

ruimte en de veiligheid op straat. ‘Uniek vond ik daarbij de rol van de bewoners. De Makassarplein Community speelde tot op hoog niveau een belangrijke rol bij de overleggen. Dat was bijzonder om mee te maken.’

Meer variatie in het woningaanbod

De aanpak van de Makassarpleinbuurt maakt deel uit van een veel uitgebreider traject dat zich uitstrekt over de hele Indische Buurt. Larry Bath stond aan de

wieg van een aanpak die zich aanvankelijk vooral richtte op het verouderde woningbestand in de wijk. De Alliantie, toen nog Dageraad, besloot in 2002 om fors te investeren in haar voorraad woningen in de Indische Buurt. In het convenant met het stadsdeel en de andere corporaties nam de corporatie zich in 2007 voor om ruim 2000 woningen aan te pakken. Larry Bath: ‘Onze stelregel is dat iedereen de mogelijkheid moet krijgen om na de verbouwing terug te keren. Voor die groep kwamen er kleine en goedkope sociale huurwoningen terug. Daarnaast wilden we ook panden samenvoegen en verbouwen tot grotere woningen in een duurdere prijsklasse.’ De beslissing om hun bestand in de Indische Buurt te variëren met grotere woningen is achteraf een succesformule gebleken. De belangstelling bleek onverwacht groot, blikte de vastgoeddirecteur terug. De andere woningcorporaties en het stadsdeel zijn in die lijn mee gegaan. Het succes van deze gezamenlijke aanpak heeft bijgedragen aan de opwaardering van de wijk. De Indische Buurt is tegenwoordig een populaire buurt om te wonen.

Wethouder Freek Ossel

De Makassarpleinbuurt bleef achter bij de ontwikkeling van de wijk. Larry Bath: 'Het Makassarplein en de directe omgeving was een van de brandhaarden in de stad met een negatieve aantrekkingskracht op jongeren. Typisch zo'n plek waar je met veerende kracht je tanden in moet zetten, wil je daar een eind aan maken.' Op de vraag wie of wat er volgens hem heeft bijgedragen aan het keren van het tij, noemt Bath gelijk het bezoek van wethouder Freek Ossel van de centrale stad. Bath: 'Hij kwam met post-Vogelaargelden over de brug en heeft zich indertijd persoonlijk aan de buurt verbonden.' Als tweede keerpunt noemt Bath de samenwerking tussen het stadsdeel en de woningcorporaties. Die zag hij toegroeien naar een netwerk van mensen die heel goed op elkaar zijn ingespeeld. In het verlengde hiervan wijst hij nogmaals op de bijdrage van de buurt zelf. Bath: 'De Makassarplein Community was niet alleen een belangrijke schakel voor de buurt, maar ook voor ons.'

Hoogwaardige renovatie

Larry Bath is trots op de bijdrage van de Alliantie aan de verbetering van de buurt. Zoals de renovatie van de Gorontalostraat, een huizenblok dat uitkijkt op het Makassarplein. Bath: 'Door woonruimtes samen te voegen hebben we daar tweeënveertig ruime woningen gecreëerd en in de plint vier bedrijfsruimtes. Deze verbouwing was een Groene Ster project. Hier zijn de nieuwste technieken op het gebied van duurzaamheid en energiebesparingen toegepast. Bij een hoogwaardige renovatie in een vergelijkbaar project is energielabel B normaal. Deze woningen voldoen aan label A, de hoogste energiestandaard.' En bij de vier bedrijfsruimten op de begane grond is veel aandacht besteed aan de selectie van de huurders. Geen commerciële bedrijven of detailhandel. Bath: 'Wij hoeven daar qua huur niet het onderste uit de kan te halen. Het gaat ons er om dat zo'n bedrijf de buurt ten goede komt.'

voorkeur op het plein. Op dat moment was ook Wiek de Keijser in beeld, een bewoner die zijn verwaarloosde binnentuin had veranderd in een prachtige oase van groenten, fruit, bloemen en zelfs kippen. Na succesvolle projecten elders in de stad, besloot hij er zijn werk van te maken. En werd hij kwartiermaker van de buurtmoestuin op het nieuwe Makassarplein. De Keijser noemt dit groene initiatief op het plein een sociaal experiment. Er zijn minikavels waar een bewoner de vrije hand heeft op een eigen stukje grond. Het gezamenlijke deel moeten ze in onderling overleg onderhouden. Omdat je tuinieren niet van de ene op de andere dag leert, nam Wiek de Keijser in de beginperiode het voortouw. Ruim anderhalf jaar later volgt hij de tuin op afstand en is alleen beschikbaar voor vragen, vertelt hij als we ter plekke de moestuin bekijken. Met een keurende blik op de tuin waar de bloemen in bloei staan: 'De zomervakantie is net achter de rug, je ziet dat er al een tijdje niet naar omgekeken is. Een tuin heeft regelmatig onderhoud nodig, in de zomer kan het hard gaan. Voor zo'n gemeenschappelijke tuin heb je gangmakers nodig, het liefst meer dan één. Dit is zo'n moment

dat je aan de bel zou moeten trekken. Ik hoop dat iemand dit binnenkort oppakt en de regie naar zich toe trekt.'

Uitplaatsen van coffeeshop

Het lastigste onderdeel van de hele plein-aanpak was ongetwijfeld de aanwezigheid van coffeeshop The Stud in de plint van de Niasstraat. The Stud was geen achteraf zaakje: Bureau Wijkwiskunde registreerde op één dag maar liefst 700 bezoekers. Jasper van Doorn, verhuurmakelaar bij Eigen Haard, waarvan The Stud het pand huurde, stond voor een vrijwel onmogelijke opgave. 'Bij uitplaatsingen heb je in de regelgeving een groot verschil tussen woonruimtes en bedrijfsruimtes of winkelruimtes. Bij die laatsten is het voor een verhuurder veel moeilijker om een huurder succesvol te kunnen uitplaatsen. Wat het bij een coffeeshop extra moeilijk maakt, is dat je niet zomaar een vergelijkbare locatie vindt. Het lastigste onderdeel was om een gedoogvergunning te krijgen, want hierbij stuit je op heel veel regelgeving. En met zo'n goed renderend bedrijf hoeft je al helemaal niet te denken aan het uitkopen van een huurder', laat Jasper van Doorn

weten in de hol klinkende ruimte waar eerder The Stud gevestigd was. Het is dus toch gelukt om het bedrijf te verplaatsen.

Handtekening van de burgemeester

Maar voor hij dit vertelt, wil Jasper van Doorn wel kwijt dat er op de eigenaar en zijn bedrijfsvoering weinig viel aan te merken. 'Het was een keurige ondernemer die goed bekend stond. Hij had zijn zaken op orde, de coffeeshop voldeed aan alle eisen. Buiten liet hij zelfs een verkeersregelaar het af- en aanrijden van klanten regelen. Er viel ook goed met hem te praten. We hebben alle mogelijke opties besproken. Maar als puntje bij het paaltje kwam dan was er bij elke potentiële locatie wel een obstakel. Als verhuurder waren wij de partij die over de brug moest komen, dat was wel duidelijk.' De oplossing kwam in zicht toen er bij Eigen Haard een pand vrijkwam met een horecabestemming, op een locatie die zich heel goed leende voor The Stud; aan een drukke doorgaande route met een minimum aan overlast en verkeershinder. Alle troeven zijn ingezet om een verhuizing van The Stud naar dit adres tot stand te brengen. Ook de eigenaar van The Stud was bereid hier aan

Makkie

Een van de gezamenlijke initiatieven in 2012 was de Makkie. Een experiment dat mensen er toe aanzet iets voor elkaar of voor de buurt te doen. Buiten de portemonnee om. De Makkie is een alternatief betaalmiddel. Bij Makkie staat tijd voor geld: één Makkie staat voor één uur werk en een halve Makkie staat voor een half uur werk. Deze waardepapieren zijn bij maatschappelijke organisaties in de buurt te verdienen en op een aantal plekken te verzilveren. Anne-Miek Fokkens, van Eigen Haard en ambassadeur van de Makkie, somt een rijtje voorbeelden op waarvoor de Makkies ingeruild kunnen worden: toegangskarten voor het zwembad, de film, kortingen bij winkels zoals Albert Heijn en de Kringloopwinkel en toegangskartjes voor het Nederlands Philharmonisch Orkest of het Tropenmuseum. De Makkie is gestart op het Makassarplein, en is vervolgens uitgebreid naar de Indische Buurt. Het plan is om te onderzoeken wat de mogelijkheden van de Makkie zijn in de rest van Amsterdam.

Doel van Makkie is mensen aan te sporen zich voor anderen in te spannen.

Fokkens: 'Onze wijkbeheerders zetten Makkies in voor bewoners die gemeenschappelijke binnenruimtes zelf schoon houden. Dit bespaart ons als verhuurder en ook de bewoners schoonmaakkosten. En de schoonmakers zelf houden er met de Makkies die ze verdienen ook een aardigheidje aan over.' De introductie van de Makkie had een aanlooptijd. Fokkens: 'In het begin vroegen mensen zich af waarom ze niet gewoon rechtstreeks euro's kunnen krijgen. Maar het is ons om iets anders te doen. We willen iets stimuleren dat zich moeilijk in euro's uit laat drukken. Zoals een oude vrouw helpen met haar tuin, bij een alleenstaande moeder de woonkamer behangen, koken voor een groep in het buurthuis, de financiële administratie voor een oudere op orde brengen of leuke sportactiviteiten organiseren voor jongeren. Dan heb ik het nog niet over de eenzaamheid die je op deze manier te lijf gaat en de mensen die je uit een sociaal isolement haalt. Al dit soort bezigheden die je doet voor anderen kunnen nu heel passend beloond worden met een Makkie.'

mee te werken. Wat restte was de handtekening van de burgemeester onder de gedoogvergunning voor de nieuwe locatie. Die kwam er.

Te huur plakaten

Niet alleen de coffeeshop is uitgeplaatst. In dezelfde plint zijn meer ondernemingen naar elders vertrokken. In het voorjaar van 2012 hebben de woningcorporaties de Alliantie en Eigen Haard samen met stadsdeel Oost nagedacht over de gewenste bedrijvigheid in de plinten aan het plein. Met als resultaat het gezamenlijk Plan van Aanpak Plinten Makassarplein. Bij het formuleren van een visie is met bewoners gesproken over de vraag welk soort winkels of bedrijven zij daar wensten. Uitgangspunt was het streven dat winkels aan het Makassarplein de leefbaarheid in de buurt ten goede zouden komen. De corporaties hebben daar ieder hun eigen invulling aan gegeven. Tijdens een rondleiding door een grote kale ruimte in de plint van de Niasstraat vertelt Jasper van Doorn van Eigen Haard hoe hier met een simpele ingreep meerdere bedrijven terecht kunnen. Ruiten zijn afgeplakt met

‘Te huur plakaten’ en levensgrote foto’s van winkelinterieurs. ‘We zijn op zoek naar bedrijven of winkels die op deze plek tot hun recht komen.’ Op de vraag waar hij dan aan denkt: ‘De zorgonderneming die hier eerder zat zou zo weer terug kunnen. Er is ook iemand langs geweest die dacht aan buitenschoolse opvang op deze locatie. Met zo’n prachtig speelplein aan de overkant is dat net zo goed een optie.’

Winkels met een verhaal

De grote uitdaging voor de plinten aan het Makassarplein is dus het vinden van een match waar zowel een onderneming als de buurt baat bij hebben. Alex Mollee, portefeuillemanager bedrijfsnonoerendgoed bij de Alliantie, kent de succesvolle voorbeelden elders in de buurt zoals om de hoek op het Javaplein en in de Javastraat. Jonge ondernemers hebben de buurt aantrekkelijk gemaakt met trendy zaken voor een nieuw publiek. Bij het uitstippelen van het plintenplan was al snel duidelijk dat een buurtplein als het Makassarplein om een heel ander concept vraagt. Alex Mollee: ‘We zijn op zoek gegaan naar ondernemers die iets toe kunnen voegen aan deze buurt.

Of bedrijven met een sociale functie.’ Vandaar dat de werving nogal een onorthodox karakter had. Alex Mollee: ‘Via netwerken in de wijk zijn we op zoek gegaan naar potentiële kandidaten. We plaatsten oproepen in wijkkrantjes en trokken tips na van actieve bewoners.’ De vier bedrijven hebben elk een eigen verhaal. Zoals media-bedrijf Aimiro van de Ethiopische producer, mediatrainer en cameraman Kibret Mekonnen. Een duizendpoot op mediagebied en heel actief in de buurt. Hij geeft jongeren mediatraining en legt belangrijke gebeurtenissen in de buurt op film vast. Of de winkel ernaast: Lek, een moderne naaiwinkel waar kinderen en volwassenen naaicursussen krijgen. Tevens naaiatelier voor onder meer bruidsjurken. Marieke Hendriks, eigenaar van Lek, weet dat haar winkel in de buurt wordt gewaardeerd: ‘Toen we voor een reparatie aan de vloer onze inboedel even op de stoep hadden gezet, vroegen diverse passanten bezorgd of we gingen verhuizen. Een oudere vrouw vertelde hoe fijn ze het vond dat er op deze hoek ‘s avonds lichten branden. Dat gaf haar een veilig gevoel. Daar stond ik eerder nooit bij stil.’

Nevin Özütok

Tijdens de opening van buurthuis Archipel stipte bestuurder van stadsdeel Oost Nevin Özütok het al heel even aan: het Makassarplein is de Huiskamer van de buurt. In haar werkkamer licht ze haar visie op de sociale functie van dit buurtplein toe.

Nevin Özütok: 'Het Makassarplein is een van de weinige openbare ruimtes in de Makassarpleinbuurt waar bewoners elkaar op een ongedwongen manier kunnen ontmoeten. Zo'n plek is belangrijk in een

stad met veel diversiteit, een zekere mate van anonimiteit en ook eenzaamheid. Een buurtplein zet ouderen ertoe even de deur uit te komen. Moeders maken een praatje terwijl hun kinderen er samen spelen. Een buurtplein kan ook van waarde zijn voor een buurtgemeenschap, omdat bewoners zich er persoonlijk betrokken bij voelen. Ze zetten zich er samen voor in dat het schoon, veilig en gezellig is en ze beschouwen het als een huiskamer.'

Bewoners zijn deel van de oplossing

Dit was allemaal niet het geval op het Makassarplein. Het plein voldeed helemaal niet aan de wensen van de buurt. Voor Nevin Özütok was dit reden om er persoonlijk op af te stappen: 'Ik wilde erover in gesprek met bewoners. Ik heb toen de fiets gepakt en ben er met ambtenaren naar toe gegaan om met bewoners te bespreken wat ze er van vonden. Het was de gewoonte van het stadsdeel dat wij de lijnen uitzetten, beleid opstellen en pas daarna onze plannen aan de bewoners voorleggen. Dat hebben we deze keer helemaal omgedraaid, we zijn bij de bewoners begonnen.' Zo'n bottom-up benadering stelt overigens hoge eisen aan de organisatie. Ter illustratie noemt Nevin Özütok de specialisten op het stadsdeel, die moesten opeens vanuit een ander perspectief naar zo'n buurt kijken dan ze gewend zijn. Ze nam hen mee om de context van de buurt te leren kennen.

Mee durven gaan

Een 'democratisch participatieve aanpak', zo vat ze de aanpak van het plein samen. Nevin Özütok: 'Door als overheid het eigenaarschap niet naar je toe te trekken, hoop ik dat de mensen het als hún plein gaan zien. Niet sturend van boven of als terugtrekkende overheid, maar als partner

die met bewoners optrekt en onderweg zo nodig van rol kan wisselen. Als stadsdeel moet je mee durven gaan in de organische ontwikkeling van een buurt waar alles met elkaar samenhangt. Soms ben je trekker en ga je stimulerend en motiverend te werk, dan weer zit je in een regisserende rol of treed je op als handhaver.'

Pleidooi voor buurtrechten

Terugblikkend op haar eigen rol merkt Nevin Özütok op dat ze zich als bestuurder vaak inleeft in de positie van bewoners: 'Een bewoner beschikt niet over de instrumenten om een integrale aanpak af te dwingen. Ik vraag me daarom regelmatig af wat ik als bewoner zou doen? Ik ben er van overtuigd dat een bewoner niet alleen het plein zou herinrichten, maar ook de sociale problematiek in de buurt zou aanpakken. Vandaar dat er moeders zijn opgeleid tot pleinambassadeur, zodat kinderen veilig op het plein kunnen spelen. En er is ingezet op het verbeteren van de situatie van jongeren in de buurt door een jongerenwijkcoach de buurt in te sturen.' Dit zijn twee voorbeelden uit een lange lijst, waaruit blijkt dat de fysieke herinrichting slechts het zichtbare topje van de ijsberg is. Nevin Özütok: 'Jammer genoeg hebben we in ons land nog niet zoiets

als buurtrechten. Ik zou daar voor willen pleiten.' Het is dus niet verwonderlijk dat er bij de herinrichting van het plein uitgebreid aandacht is besteed aan het participatietraject. Nevin Özütok: 'We hebben zo veel mogelijk groepen en organisaties in de buurt benaderd, en faciliteerden ook eigen initiatieven van bewoners. De kern hiervan is dat je bewoners ziet als een onlosmakelijk onderdeel van de oplossing.'

Eigenaarschap creëren

Het klinkt alsof het allemaal moeiteloos verlopen is. Nevin Özütok: 'Dat is zeker niet het geval. We hebben wel degelijk voor dilemma's gestaan en er was ook kritiek.' En de keus voor het plein was nadrukkelijk ook een strategische afweging. Özütok: 'Zo'n metamorfose van een plein maakt indruk. Het is zó zichtbaar wat je doet, je laat zien dat het menens is en dat er deze keer wel écht iets verandert. Het plein is opeens geen ziellose plek meer, de mensen zijn nu vooral trots op hun plein.' Die omslag bij de mensen is te danken aan de democratische aanpak, voegt Özütok daar nog aan toe: 'Het uitgebreide participatietraject bood iedereen de gelegenheid er iets van zichzelf in te leggen. Daarmee creëer je eigenaarschap en gaan mensen zich mede verantwoordelijk voelen voor het plein.'

Buurthuis Archipel

De jongste aanwinst van de wijkvernieuwing staat op het plein. Daar werd eind augustus 2015 het vernieuwde buurthuis Archipel officieel geopend. Een bedompt onderkomen veranderde in een sierlijk pand met een open uitstraling. Archipel moet een buurthuis worden voor de hele buurt. Om die reden ging ook de organisatie op de schop. Dankzij het 'buurtbesteden' werden buurtbewoners partij bij deze nieuwe manier van aanbesteden. En kreeg een kernteam van bewoners de regierol toegewezen, met de opdracht om er een buurthuis voor en door bewoners van te maken.

Met de steile houten uitbouw en een glazen voorgevel trekt het gebouw gelijk de aandacht op het Makassarplein. Eerder stond hier Rumah Kami, 'Ons Huis', een onopvallend gebouwtje waar weinig licht naar binnen kwam. Net als bij het plein was ook hier technisch gezien weinig reden om in te grijpen. De uitdrukkelijke wens van alle partijen om het gesloten karakter van Rumah Kami te doorbreken, gaf bij de Alliantie de doorslag om het pand toch te verbouwen. De Alliantie was nog maar kort

eigenaar van het pand. Samen met de twee andere woningcorporaties hebben ze in 2011 een deel van het maatschappelijk vastgoed in de Indische Buurt gekocht van stadsdeel Oost. Met als voorwaarde dat de maatschappelijke bestemming behouden bleef en de gelden uit de verkoop ingezet werden voor het sociaal versterken van de buurt. Rumah Kami was één van de zeventien panden die verkocht werden. De Alliantie verstrekke een architect de opdracht het pand een opener uitstraling te geven en liet het ontwerp in nauw overleg met de buurt tot stand komen. Het resultaat is een prachtig gebouw.

Buurtbesteden

Ook aan de organisatie van het buurthuis is flink gesleuteld. Het stadsdeel wilde dat dit een ontmoetingsplek voor de buurt werd, een plek waar iedereen zich thuis kan voelen. Samen met de organisaties die gebruik maakten van Rumah Kami is gezocht naar alternatieve locaties om hun activiteiten voort te zetten. Dit bood organisaties uit de buurt een ruimte en bewoners meer zeggenschap over het buurthuis. Om deze omslag

te bewerkstelligen is een nieuwe manier van aanbesteden geïntroduceerd: het buurtbesteden, een eerste stap op weg naar zelfbeheer van het buurthuis. In april 2013 ging in de Indische Buurt een landelijke pilot van start voor Maatschappelijk Aanbesteden, bedoeld om ervaring op te doen met zelfbeheer van publieke voorzieningen. Eén van de projecten was de herstart van buurthuis Rumah Kami; de omslag van een welzijnsvoorziening naar een constructie waarbij bewoners of andere partijen in de buurt het buurthuis runnen. De term buurtbesteden benadrukt dat de overheid samenwerking zoekt met de buurt. En buurtbewoners betreft bij alle onderdelen van de aanbestedingsketen: vanaf de eerste signaleringen in de buurt en het opstellen van de buurtagenda tot het formuleren van de aanbestedingsvraag. Dankzij deze pilot kan er geëxperimenteerd worden met budgetten voor georganiseerde bewoners en het overdragen van welzijnstaken aan de buurt.

Kernteam smeden

Zo'n uitnodiging om het roer in het buurthuis over te nemen lijkt op het eerste

gezicht helemaal in de lijn te liggen van de Makassarplein Community. Toch pakte dit anders uit, toen bleek dat het stadsdeel een bijeenkomst organiseerde en de aanwezigen opriep met een plan te komen voor exploitatie, beheer en programmering van Rumah Kami. Er was verdeeldheid. De groepen uit de buurt, niet alleen de Makassarplein Community, kwamen er samen niet uit.

Gijsbert van de Lagemaat, hij was vanuit stadsdeel Oost betrokken bij het buurtbesteden van Rumah Kami, vertelt dat er een aantal pogingen is ondernomen om deze impasse te doorbreken. Toen de tijd ging dringen is een initiatiefgroep van actieve burgers alsnog bereid gevonden hun schouders onder deze nieuwe manier van aanbesteden te zetten. Die initiatiefgroep bestond sinds oktober 2013. Van de Lagemaat heeft een expert geïntroduceerd die hen in de startperiode op weg zou helpen en hen ondersteunde om er een stabiel kernteam van te maken. Gezamenlijk hebben ze ook de formule van Archipel uitgewerkt.

Jongleren met diversiteit

Dit kernteam van Archipel is verantwoordelijk voor het dagelijkse reilen en zeilen van het buurthuis. De zes leden hebben onderling taken verdeeld voor de exploitatie, het beheer en de programmering. Er is een driekoppig stichtingsbestuur. 'Op afstand', wordt er met nadruk aan toegevoegd. Het kernteam hecht zeer aan de ruimte om zelf de lijnen uit te zetten. Heel praktisch kan het dan gaan om dilemma's die zich bij het barbekeer aandienen. Shazia Ishaq, kernteamvoorzitter van Archipel: 'Mensen uit deze buurt die weinig te besteden hebben, moeten hier terecht kunnen voor koffie of thee. Of een warme maaltijd kunnen betalen die vrijwilligers koken. Met onze activiteiten willen we een doorsnee van de buurt trekken, zonder mensen op kosten te jagen. Maar we willen ook ondernemend zijn en het liefst zo min mogelijk afhankelijk van subsidie. En daarbij ook aantrekkelijk voor nieuwe groepen die heel andere behoeftes hebben. Misschien moeten we wel Latte Macchiato schenken en een yogacursus aanbieden?!' Het is dus jongleren met de uitdagingen die de diversiteit van deze buurt met zich meebrengt. Een treffend

voorbeeld hiervan was de muziekkeuze tijdens het openingsfeest van Archipel, waar een rapper, een combo van het Nederlands Philharmonisch Orkest en de samba met uitdagend geklede Braziliaanse sambadanseressen elkaar afwisselden.

Expertise uit de buurt

Om van Archipel een buurthuis te maken voor alle bewoners van de Makassarplein-buurt gaat het kernteam op zoek naar manieren om de buurt er bij te betrekken. 'We willen vier keer per jaar een bezoekers-overleg organiseren om te horen wat buurtbewoners vinden van de programmering. En we vragen ze dan ideeën aan te dragen voor nieuwe activiteiten', aldus Feye van Olden, die als kernteamlid de communicatie van Archipel voor zijn rekening neemt. In het dagelijks leven van Feye van Olden lopen geen duidelijke scheidslijnen tussen zijn werk en zijn betrokkenheid bij de buurt, tussen professioneel en vrijwilligerswerk. Deze levensinstelling heeft hij gemeen met meer leden van het kernteam. Van Olden: 'Voor mijn activiteiten die te maken hebben met communicatie en onderzoek ontvang ik een financiële vergoeding als

zzp'er. Dat is vanwege de expertise die ik inzet voor mijn eigen buurt. Bijkomend voordeel voor Archipel is dat je hiermee de kosten voor dure externe bureaus bespaart.'

Balans tussen betaling en vrijwillige inzet

Hier wordt getornd aan het onderscheid tussen betaalde en onbetaalde arbeid. De grens daartussen vervaagt: actieve bewoners doen werkzaamheden deels als zzp'er en professionals dragen onbetaald en vrijwillig een kwart en soms meer bovenop hun werktijd bij aan de buurt. Passie-uren noemen ze die vrijwillige inzet. Het mes snijdt aan twee kanten: zzp'ers wijzen op de meerwaarde van hun expertise voor de eigen buurt en de professionals halen door hun passie-uren meer uit hun werk. Maar er is ook een keerzijde. Betaling van zzp'ers brengt verplichtingen en verantwoordelijkheden met zich mee. En professionals zullen een balans moeten vinden tussen hun professionele taken en hun passie-uren. Ook een organisatie zal zich hier op in moeten stellen, want wie voor 100% op vrijwilligers draait is ook heel

Archipel

Archipel
Middelburgseweg 10
4816 CA Breda
T 0475 321111
www.archipel.nl

kwetsbaar. Het is nog zoeken naar een evenwicht bij de inzet van professionals die hun passie-uren inzetten, zzp-bewoners die betaald worden voor hun expertise en de overige vrijwilligers.

Nieuwe vormen van co-creatie

Het experimenteren met nieuwe vormen van co-creatie, van bewoners en professionals, van betaald en onbetaald werk, past uitstekend in een pilot die nieuwe wegen verkent. Des te meer als de aanbesteding expliciet ruimte biedt om alternatieven te bedenken voor de klassieke welzijnswerker: de professional met een cao, taakomschrijving en een vastgesteld aantal uren. Gijsbert van de Lagemaat: 'In de begroting voor de pilot maatschappelijk aanbesteden in de Indische Buurt hebben we er rekening mee gehouden dat actieve bewoners als zzp'er aanspraak konden maken op een financiële vergoeding. Er lopen creatieve talenten rond. Mensen met plannen voor sociale projecten die heel vernieuwend en inspirerend zijn voor het buurthuis. Daar creëer je ruimte voor. En een financiële vergoeding kan heel redelijk zijn als je iemand voor langere tijd wilt verbinden

aan het buurthuis. Let wel, het gaat hier doorgaans om bedragen die niet in verhouding staan tot de deskundigheid die je binnen haalt. Van belang is wel om heldere afspraken te maken, dat je er open over bent en bij de betaling maatschappelijk redelijke tarieven hanteert.'

Ontmoetingsplek voor iedereen

Archipel kon in de zomer van 2015 alvast proefdraaien in een periode waarin veel mensen op vakantie waren. Dat het wenen was, bleek toen een groepje van zes voetballertjes met bal en al naar binnen stook en gelijk de wc-ruimte in dook. Jongens van een jaar of acht, hooguit, onwennig en luidruchtig. De vrouw achter de bar vroeg heel voorzichtig wat ze daar deden. 'Even een beetje water drinken, dat mag toch wel', was het pasklare antwoord van de voetballer die de bal in de hand hield. Als een zwerm spreeuwen waren ze nog geen vijf minuten later alweer verdwenen. De vrouw achter de bar dweilde de wc-ruimte weer schoon en vroeg zich hardop af wat ze hier nu weer mee aan moest. Dit terloopse voorval is een voorproefje van situaties die Archipel ook na

de officiële opening te wachten staan. Niet alleen de jongste generatie, maar iedereen in de buurt moet er zijn weg zien te vinden. Dat is inherent aan een ontmoetingsplek in een multiculturele buurt met een diversiteit aan voorkeuren, verwachtingen, ambities en opvattingen. Daar bestaat geen blauwdruk voor.

Communities

De Community heeft de afgelopen jaren opgang gemaakt als een lichte en flexibele manier waarop burgers zich maatschappelijk inzetten. Kenmerkend is het laagdrempelige en open karakter. Het gaat om mensen die tijdelijk of voor langere tijd willen samenwerken aan het verbeteren van hun buurt. Ze worden actief op momenten dat er werk aan de winkel is. Een Community is gemengd van samenstelling: bewoners, ondernemers, zzp'ers, kunstenaars en medewerkers van organisaties in de buurt. De allereerste Community was in 2008 de Timorplein Community, opgericht door onder meer Firoez Azarhoosh. Na de moord op Theo van Gogh wilden ze een tegenwicht bieden aan radicalisering en polarisering. Inmiddels zijn er Communities in alle soorten en maten die tot in de hoogste treden van de participatieladder reiken.

De Makassarplein Community heeft een belangrijke rol gespeeld bij de aanpak van de Makassarpleinbuurt. Daar wordt door diverse partners ook op gewezen. Door deze aanpak is ook een aantal kwetsbare kanten van deze opbloeiende communities van actieve burgers naar voren gekomen. Allereerst de constatering dat deelnemers van een Community doorgaans uit ander hout gesneden zijn dan hun doorsnee buurtgenoten. Dat is in de Indische Buurt ook het geval. Dit valt des te meer op in de Makassarpleinbuurt, omdat die tot de sociaal kwetsbare buurten van Amsterdam wordt gerekend. Factoren als armoede, een geringe opleiding en

werkloosheid belemmeren mensen maatschappelijk actief te worden. Zo'n contrast tussen bewoners in één buurt schept ook een extra verantwoordelijkheid om rekening te houden met verschillen in prioriteiten, levenswijzen en het te besteden budget van mensen.

Een tweede kanttekening gaat over de spankracht van de Community. Die wordt op de proef gesteld wanneer overheden en andere partners organisatorische voorwaarden stellen. Of als er onder tijdsdruk besluiten genomen moeten worden, terwijl er veel tijd en aandacht nodig is om tot commitment te komen. In zo'n situatie beschikt de Community niet over de instrumenten om een besluit te forceren. En er is geen bestuur, huishoudelijk reglement of juridisch kader om die beslissing te nemen. Het zet een Community onder druk omdat het botst met de essentie ervan: het open karakter, de gedeelde belangstelling en gelijkwaardigheid.

Shazia Ishaq

Noem haar gerust ambitieus. Shazia Ishaq is voorzitter en programmamanager van het kernteam dat buurthuis Archipel runt. Ze is, samen met haar zus Yasmine, oprichter van de stichting MOI, een organisatie voor mensen die op sociaal, juridisch en financieel gebied niet door de reguliere hulpverlening geholpen worden. Verder is Ishaq nauw betrokken bij de Makkie.

Haar jongste initiatief is een stichting die kwetsbare mensen in contact brengt met muziek.

Plukt de vruchten van haar netwerk

Shazia Ishaq zit in de ontmoetingsruimte van buurthuis Archipel. Ze heeft net een vergadering achter de rug over de planning voor het seizoen: het rooster voor

de bar en de schoonmaak. Ishaq: 'Ik heb uitdagingen nodig, dit houdt me scherp.' Met het kernteam en een stichtingsbestuur op afstand, krijgt ze de kans het buurthuis van de grond af op te bouwen. Shazia: 'We moeten een balans zien te vinden tussen ondernemerschap en onze afhankelijkheid van subsidie. Enerzijds betekent dat bedrijfsmatig werken, eigen inkomsten verwerven en kansen op de markt pakken. Tegelijk moet je als sociaal ondernemer ook rekening houden met de buurt. En de prijzen van de bar afstemmen op de portemonnee van de mensen die hier komen.'

Niet bang om te vallen

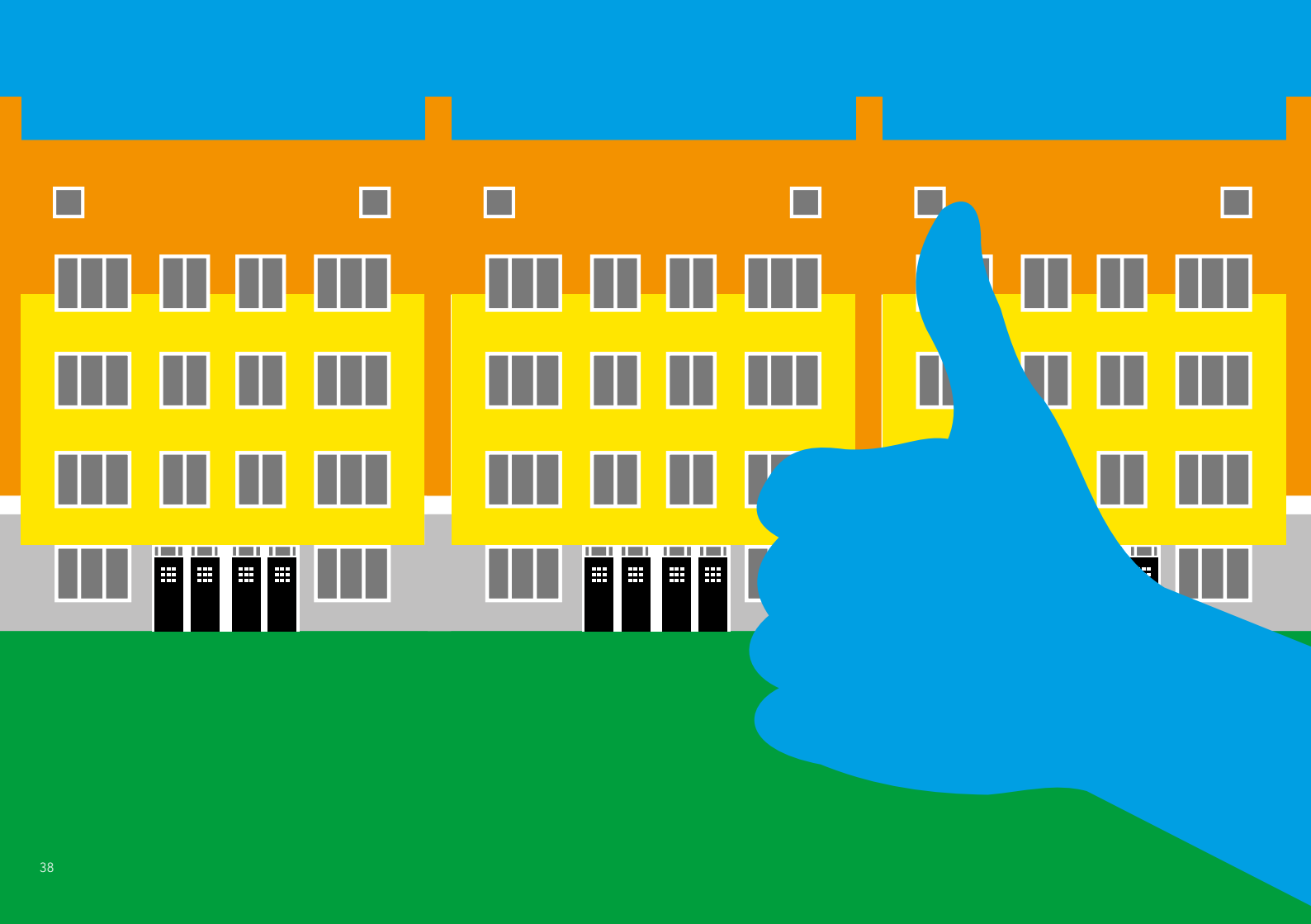
Een ander dilemma is de diversiteit in de buurt. Archipel moet een plek worden waar de hele buurt zich welkom voelt. Maar in hoeverre kan je dan nog rekening houden met de wensen van afzonderlijke groepen. Ishaq: 'Dat moeten we als kernteam uit zien te vinden. Dat lukt ons vast, ik denk vooral in kansen.' De ambitieuze voorzitter blik al vooruit. De buurtmoestuin wil ze graag koppelen aan de maaltijden die ze in het buurthuis bereiden. En waarom zou je Archipel niet het toezicht en onderhoud

van het plein toebedelen? Op de vraag of ze geen last heeft van de vele petten die ze op heeft, is haar stellige antwoord: 'Integendeel, dit versterkt elkaar juist. Door MOI ken ik veel mensen die het niet breed hebben, eenzaam zijn of weinig vertrouwen meer hebben in instanties. Daar kan ik dankzij mijn petten veel voor betekenen. Ik kan er nu op toezien dat zij zich welkom voelen in Archipel. Bovendien, niemand hoeft zich te beperken tot één beroep of één pet. Dat doe ik nu niet en dat heb ik ook nooit gedaan.'

Het gaat om wederkerigheid

Haar carrière is daar een sprekend voorbeeld van. Die begon toen ze als zeventienjarige atheneumleerling de Bollywood videotheek van haar broer overnam. Daar begon ze taallessen te geven aan klanten die het Nederlands nauwelijks beheersten. En hielp hen in één moeite door met werk zoeken en het regelen van hun financiële zaken. Dit liep als een trein, al schoot de verhuur van films er wel bij in. De videotheek moest sluiten en Shazia Ishaq ging terug naar de schoolbanken. Toch ging ze door op de ingeslagen weg; met een

laptop op schoot hield ze kantoor in een koffiehuis en had ze, oogluikend toegestaan, een eigen hoekje bij de FEBO. Participatiemakelaar Rob van Veelen en Anne-Miek Fokkens, coördinator Wijk-aanpak van Eigen Haard, steunden haar hierbij. Ze vond tijdelijke werkruimtes, won in 2010 een aanmoedigingsprijs van € 3000 en richtte met dat geld haar stichting MOI op. Eigen Haard stelde een leegstaand pand beschikbaar aan het Makassarplein. Ishaq: 'We kunnen op deze manier echt iets betekenen voor onze 800 klanten. We werken vanuit het principe 'voor wat hoort wat'. Mensen die we helpen doen iets terug voor een ander of voor de buurt. Zo help je elkaar verder. Het gaat om wederkerigheid, dat is ook de kern van mijn inzet voor buurthuis Archipel.'

Tips en succesfactoren

Het vernieuwde buurtplein is het meest zichtbare resultaat van de vernieuwingen in de Makassarpleinbuurt. Met zijn aantrekkelijke speeltoestellen en sportveldjes, de spiegelende gevel van buurthuis Archipel en de bedrijfsruimten er om heen. Deze ingreep heeft de buurt meer cachet gegeven en de bewoners een aantrekkelijke ontmoetingsplek in hun directe woonomgeving. Een plek waar ze zich thuis kunnen voelen, als in een huiskamer. De herinrichting van het plein heeft een positieve uitstraling, het heeft sociale verandering in de hele buurt in gang gezet. Bijzonder is ook de manier waarop deze resultaten tot stand zijn gekomen. Het gaat om processen die zich afspeelden in de buurt, op het stadsdeelkantoor en bij de woningcorporaties, maar vooral in het samenspel tussen deze partners.

Het Makassarplein is een mooi voorbeeld omdat het de potenties laat zien van een integrale aanpak. De benadering maakt veel energie en creativiteit los bij de samenwerkingspartners en heeft een reeks vernieuwende initiatieven opgeleverd, zoals de Makassarplein Community, het

buurtbesteden, de buurtmunt Makkie of de buurtwinkels nieuwe stijl. Een blauwdruk voor dergelijke succesvolle innovaties is natuurlijk een illusie: elke buurt of wijk heeft een eigen dynamiek en biedt weer andere kansen. Wel valt op basis van deze ervaringen een aantal conclusies te trekken over de werkwijze en de condities die deze vernieuwingen in de hand hebben gewerkt. Die zijn gebundeld in de volgende vijf tips en succesfactoren:

- 1 Wat is het probleem? Maak een gezamenlijke analyse van de problematiek. Wat speelt er in de buurt, wie zijn er bij betrokken en hoe ervaren zij deze problemen? Zorg er voor dat je voortdurend op de hoogte bent van wat er leeft.
- 2 Betrek de buurt bij het hele proces. Zorg dat bewoners al in een zeer vroeg stadium gezien worden als een onderdeel van de oplossing. Houd hierbij rekening met de diversiteit in een buurt.
- 3 Werk samen en doe dit integraal. Problemen kunnen vanaf diverse kanten

bekeken worden, zie dit als puzzelstukjes van de oplossing. Bekijk het als bijdragen aan één geheel. Durf te vernieuwen en heb vertrouwen in de partners: één en één is drie.

- 4 Maak een plan, maar giet die niet in beton. Weet wat je wilt, stel doelen en maak plannen, maar laat ze geen beletsel zijn voor vernieuwing. Blijf open staan voor andere inzichten en kansen die zich tussentijds aandienen.
- 5 Deel het besef van prioriteit. De urgentie van de problematiek is een belangrijke drijfveer om gezamenlijk de schouders onder de aanpak te zetten. Zorg dat de prioriteit om dit aan te pakken gedeeld wordt door de partners. Pas dan zal er tijd en geld beschikbaar komen voor een integrale aanpak.

Colofon

Deze publicatie van stadsdeel Oost is tot stand gekomen samen met de bewoners en medewerkers van de woningcorporaties Ymere, Eigen Haard en de Alliantie.

Met dank aan iedereen die zich heeft ingezet om de Makassarpleinbuurt te verbeteren.

Tekst

Jasper Veldhuis

Beeld

5.6 fotografie, Suzanne Blanchard, Edwin van Eis, Iona Hoogendoorn, Jasmin Ishaq, Johan Nebbeling, Marjolijn Pokorny, Caro Schenk

Ontwerp

CO3, Irma Bannenberg

Illustraties

CO3, Irma Bannenberg

Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

© september 2016

